

9. SINIF 5. ÜNİTE

GÖNÜL COĞRAFYAMIZ

KONULAR:

1. İslam Medeniyeti ve Özellikleri
2. İslam Medeniyetinin Farklı Coğrafyalardaki İzleri
3. Kur'an'dan Mesajlar: Hucurat Suresi 13. Ayet

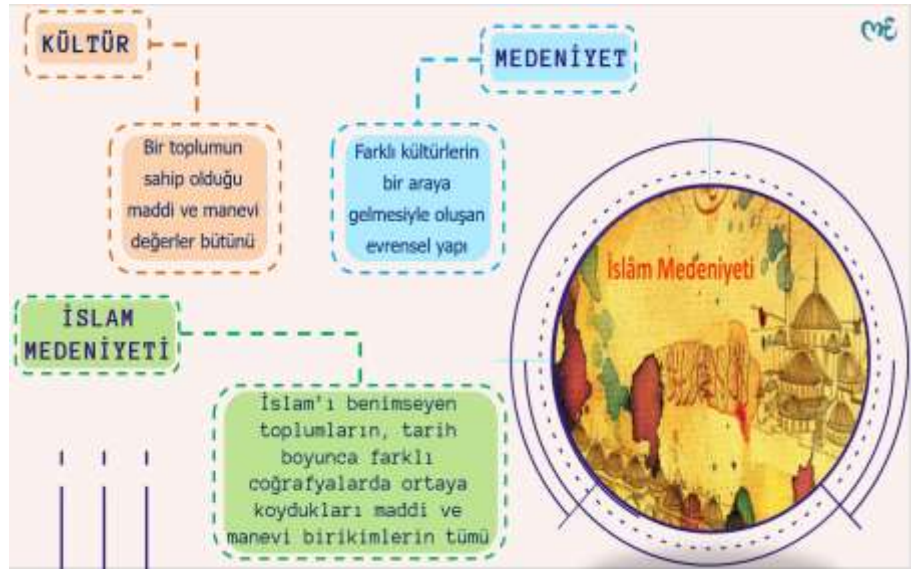
1. İslam Medeniyeti ve Özellikleri

Kültür, tarihi süreç içerisinde elde ettikleri maddi ve manevi değerleri, yaşam tarzları, övünçleri, davranışları, bunları elde etme ve aktarma yolları, kendilerine özgü inanç ve adetler bütünüdür. Kültürün maddi unsurları, çoğunlukla günlük yaşamla ilgilidir ve toplumların maddi ihtiyaçlarını karşılar. Örneğin; yiyecekler, içecekler ve bunların hazırlanma biçimleri, giyim kuşam tarzları, ev ve şehir mimarisi, kullanılan araç ve gereçler kültürün maddi unsurlarıdır. Manevi unsurlar ise; toplumda var olan din, dil, ahlak, örf ve âdetler gibi alanları içerir.

Kültürün maddi ve manevi unsurları bir yandan toplumun gelişmesini sağlarken diğer yandan da değişimin olumsuzluklarına karşı toplumu korur.

Medeniyet: Arapçada yerleşik olmak ve şehirli bir hayat tarzı yaşamak gibi anlamlar içerir.

Medeniyet, farklı kültürlerin bir araya gelmesiyle oluşur ve evrensel bir nitelik taşır. Örneğin; Türk, Fars ve Arap kültürü birbirlerinden farklı olsa da her biri İslam medeniyetinin bir parçasıdır. İslam medeniyeti, Emeviler döneminde oluşum sürecine girmiş, Abbasiler döneminde gelişmiş, Selçuklular döneminde bu gelişim devam etmiş, Osmanlı döneminde ise kurum ve kuruluşlarıyla en parlak devrini yaşamıştır.

Kültür ve medeniyet farkı

Kültür	Medeniyet
Millîdir.	Evrenselidir.
Dinî, ahlaki, estetik duyguların bütünüdür.	Ekonomik, dinî, ahlaki vb. fikirlerin bütünüdür.
Kendi başına amaçtır.	Bir yarar elde etmek veya bir amaca ulaşmak için kullanılan araç ve vasıtaların bütünüdür.
Ancak ait olduğu millet tarafından benimsenir.	Farklı milletler tarafından benimsenebilir.
İlham ve duygu vasıtasıyla meydana gelir ve gelişir.	Kişisel irade, yöntem ve akıl yürütmelerle oluşan sosyal olaylar bütünüdür.

İslam Medeniyeti

İslam medeniyeti, oluşum sürecinde hem diğer medeniyetlerin birikimleriyle etkileşim içinde olmuş hem de kendi özgün yapısıyla farklı coğrafyalardaki medeniyetleri etkilemiştir.

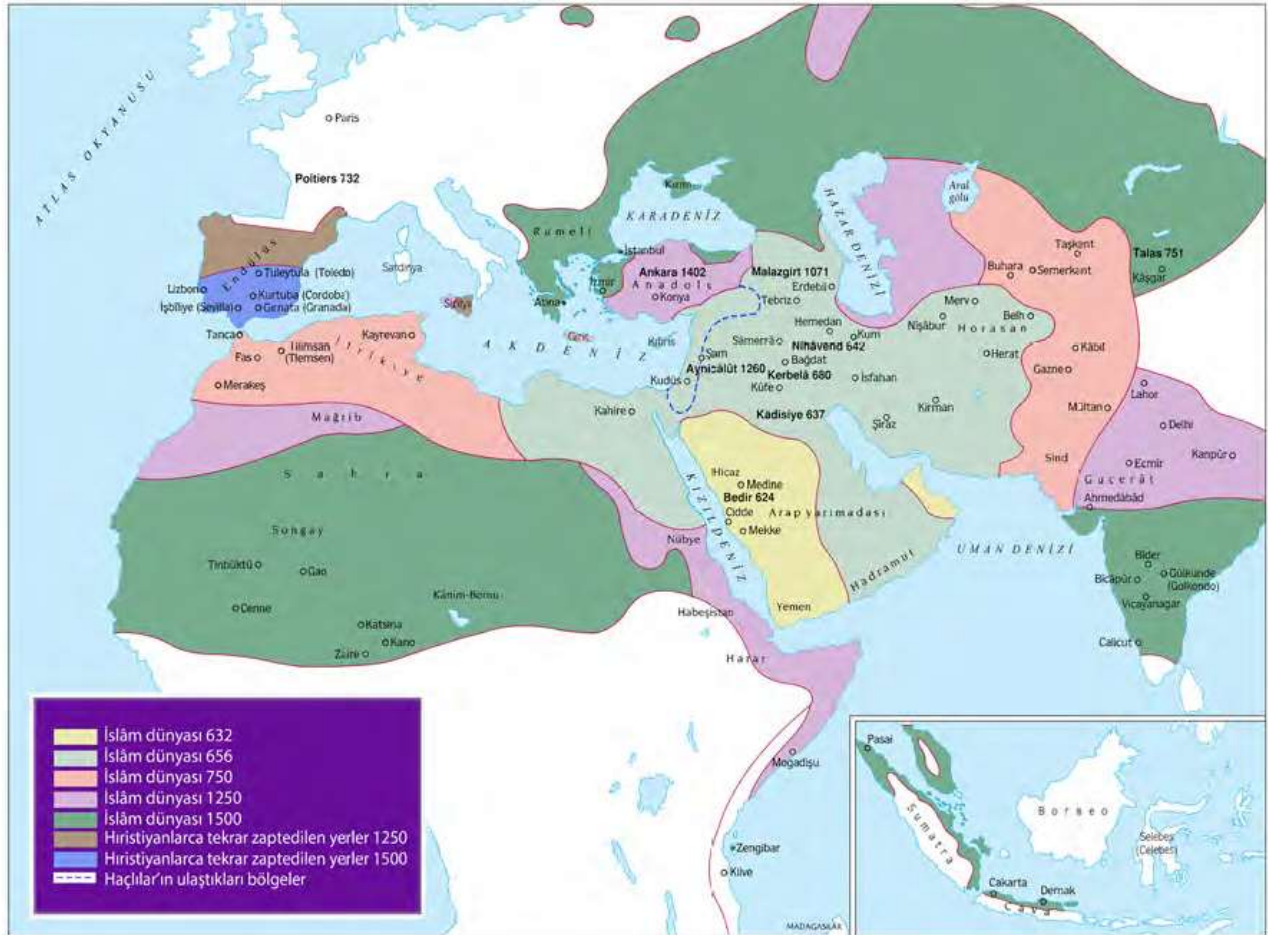
İslam Medeniyetinin Özellikleri

- Evrensel değerlere vurgu yapan vahye dayanır.
- Evrenseldir.
- İnsan merkezlidir.
- İlim medeniyetidir.
- Sentezler bütünüdür.
- Barındırdığı farklı kültürleri yok etmez, korur. Sömürgeci değildir.
- Ahlakiliği ve adaleti ön planda tutar.

İslam medeniyeti, Emeviler döneminde oluşum sürecine girmiş, Abbasiler döneminde gelişmiş, Selçuklular döneminde bu gelişim devam etmiş, Osmanlı döneminde ise kurum ve kuruluşlarıyla en parlak devrini yaşamıştır. İslam medeniyetinin mimari, edebiyat, sanat, matematik, astronomi, tıp vb. alanlarda ortaya koyduğu örnekler oldukça fazladır.

2. İslam Medeniyetinin Farklı Coğrafyalardaki İzleri

İslam'ın yayılışını ve Müslüman coğrafyayı gösteren harita.

İslam medeniyetinin izlerinin yoğun olarak görüldüğü bölgeler:

İslam medeniyetinin farklı bölgelere taşınmasında pek çok âlim ve komutanın büyük etkisi olmuştur.

Müslüman tüccarlar ticaret yapmak amacıyla dünyanın farklı yerlerine gitmişlerdir. Buralarda sergiledikleri dürüstlük, adalet ve helal kazanç konusundaki titizlikleriyle insanları etkilemişlerdir.

İslam medeniyetinin oluşumundaki en önemli unsurlardan biri de dildir. İslam medeniyeti, Türkçe, Arapça, Farsça yazılan eserlerle zenginleşmiştir.

Hicaz Bölgesi:

İslam, Arap Yarımadası'nda Hicaz bölgesinde ortaya çıkmış ve buradan dünyaya yayılmıştır. Arap Yarımadası'nın batısında Kızıldeniz, güneyinde Hint okyanusu ve doğusunda Basra Körfezi bulunmaktadır. Mekke ve Medine, Hicaz bölgesinin en önemli iki şehridir. Mekke'de bulunan Kâbe Müslümanların kiblesidir ve yeryüzünde Allah'a ibadet amacıyla yapılan ilk mabettir. Medine ise Hz. Peygamberin hicret sonrası yerleşerek İslam devletini kurduğu şehirdir. Hicret öncesi adı Yesrib olan bu şehir, Hz. 6 Peygamberin buraya gelişiyle birlikte "nurlanmış şehir" anlamına gelen Medinetü'l-Münevvere adıyla anılmaya başlamıştır. Medine kelimesiyle medeniyet kavramı aynı kökten gelir. Medine şehri, İslam medeniyetinin sonraki gelişimine bir model olmuştur.

Kudüs ve Çevresi:

Hem çevresi hem de bünyesinde bulunan Mescid-i Aksâ nedeniyle Kudüs, İslam medeniyetinin en önemli dinî ve kültürel havzalarındandır. Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen pek çok peygamberin Filistin ve Kudüs ile bağlantısı vardır. Hz. İbrahim (a.s.), Hz. İshak (a.s.), Hz. Yakup (a.s.), Hz. Davud (a.s.), Hz. Süleyman (a.s.) ve Hz. İsa (a.s.) bu peygamberlerdendir. Kible, Kâbe'ye çevrilmeden önce Hz. Peygamber Kâbe'yi de önüne almak suretiyle Kudüs'e yönelerek namaz kıldı. Kudüs, Hz. Ömer'in (r.a.) halifeliği sırasında fethedilmiş ve İslam topraklarına katılmıştır. Kudüs, Hz. Ömer'in (r.a.) halifeliği sırasında fethedilmiş ve İslam topraklarına katılmıştır. Kudüs, 1516 yılında Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı hâkimiyetine girdi ve 1917 yılına kadar yaklaşık 400 yıl Osmanlı hâkimiyetinde kaldı.

Şam ve Bağdat Bölgesi:

Diğer adı Dımaşk olan Şam şehri, Şam beldeleri (Bilâd-ı Şam) olarak bilinen Suriye, Filistin, Lübnan ve Ürdün bölgelerinin merkezidir. Irak bölgesi de İslam kültür ve medeniyetinin önemli havzalarındandır. Bu bölgeler, Hz. Ömer (r.a.) zamanında Halid bin Velid (r.a.) komutasındaki İslam ordusu tarafından fethedildi ve bu tarihten itibaren İslam medeniyetinin önemli bir merkezi oldu. Irak, yüzyıllar boyunca İslam dünyasının idari ve siyasi olduğu kadar bilimsel ve kültürel merkezi olmuştur. Başlangıçta ordugâh şehirleri olarak kurulan Basra ve Küfe, Irak'ta dinî ilimlerin geliştiği ilk önemli merkezler arasında yer almıştır.

Bağdat'ta kurulan en önemli medrese Büyük Selçuklu veziri Nizamü'l-Mülk adına kurulan Nizamiye medreseleridir. Ayrıca Beytü'l-Hikme gibi tercüme ve ilim akademileri de burada bulunuyordu.

Surre alayı: Osmanlı zamanında hacılara dağıtılmak üzere Mekke ve Medine'ye gönderilen değerli eşya ve hediyeleri taşıyan kervanlara verilen isimdir. Bu kervanlar çeşitli merasimlerle yola çıkar ve belirlenen şehirlerde molalar vererek yoluna devam ederlerdi. Şam şehri de bu mola verilen şehirlerdendir.

İran, Horasan, Türkistan ve Mâverâünnehir Bölgesi:

İslam medeniyetinin oluşmaya başladığı dönemde bölgedeki en güçlü devletlerden biri olan Sasani İmparatorluğu'nun egemen olduğu İran, Hz. Ömer (r.a.) döneminde fethedilmiştir. Eski ve zengin bir kültüre sahip olan İran'ın, İslam medeniyetinin oluşumunda ve gelişmesinde önemli yeri vardır. Abbasi Devleti'nde başta vezir, divan, divan kâtipliği ve posta teşkilatı olmak üzere eski Sasani kurumları aynen ya da çok az değişikliklerle alınmıştır.

İsfahan, Rey, Kazvin, Kum, Kaşan ve Hemedan gibi şehirler İran bölgesindeki başlıca ilim ve kültür merkezleri olmuştur. Rey şehri de Moğollar tarafından yıkılıncaya kadar İslam dünyasının en önemli ilim ve kültür merkezlerinden biriydi. Yine yüzlerce âlim, edebiyatçı ve şairin yetiştiği Kazvin, Kum, Kaşan ve Hemedan gibi şehirler de İslam kültür ve medeniyetinin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Güneşin doğduğu yer anlamına gelen Horasan; Nişabur, Merv, Belh, Herat gibi önemli tarihî şehirlerin yer aldığı bir bölgedir. Bölge, 8 ve 13. yüzyıllar boyunca İslam medeniyetinin gelişiminde son derece önemli bir rol oynamıştır. Horasan'ın en önemli ilim ve kültür merkezleri Merv, Nişabur ve Herat şehirleridir. Günümüzde İran sınırları içinde bulunan Nişabur şehri özellikle Gazneliler ve Selçuklular döneminde yapılan medreselerle İslam dünyasının önemli ilim ve kültür merkezlerinden biri olmuştur.

Hint Alt Kıtası

Hindistan ve Pakistan'ı kapsayan bu bölge İslam medeniyetinin izlerini taşır. Bu coğrafyanın İslam'la tanışması 7. yüzyılda Arap tüccarların bu ülkeye yaptıkları ticari seferler neticesinde olmuştur. Abbasiler döneminde yapılan fetihler sonucunda İslam, Hindistan topraklarında yayılmaya başlamıştır.

Hint alt kıtasında yetişen İslam âlimlerinin İslam medeniyetine ilmî anlamda önemli katkıları olmuştur. İmam Rabbâni, Şah Veliyullah Dihlevî gibi âlimler tefsir, hadis, kelim, tasavvuf alanlarındaki eserleriyle İslam medeniyetinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu coğrafyanın son dönem önemli şair ve düşünürü Muhammed İkbal'dir. İkbal yazdığı eserleriyle Müslüman son yüzyıldaki İslam düşüncesini etkilemiştir.

Anadolu ve Balkanlar

1071 yılında Sultan Alparslan'ın Malazgirt zaferi ile birlikte kapıları Türklere açılan Anadolu, Türk-İslam medeniyetinin en önemli bölgelerindendir.

Anadolu topraklarında pek çok âlim, ve sufi yetişmiş, bunlar yaşantı ve eserleriyle hem kendi zamanlarını hem de günümüzü aydınlatmışlardır. Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Hacı Bayram Veli, Molla Fenâri, Davud-i Kayserî, Aziz Mahmud Hüdâî, Niyâzi Mısırî, İsmail Hakkı Bursevî bu arif ve âlimlerden bazılarıdır. 20. yüzyılda, Mehmet Akif Ersoy, Elmalılı Hamdi Yazır ve Nurettin Topçu gibi medeniyetimizin önemli şair, âlim ve düşünürleri de bu topraklarda yetişmiştir.

Anadolu'nun Avrupa'ya uzanan halkası olan Balkanlar, Avrupa kıtasının güneydoğusu ve Anadolu'nun kuzeybatısı arasında kalan bölgeye verilen isimdir. Balkanların İslam medeniyetiyle tanışması Müslüman Türk toplulukların bölgeye yerleşmesiyle başlamıştır.

Osmanlı döneminde Balkanlarda İslam medeniyetini yansıtan çok sayıda cami, medrese, han ve hamam gibi mimari eser yapılmıştır. Vardar Nehri üzerinde, Fatih Sultan Mehmed Han tarafından yaptırılan Taş Köprü, Filibe'de Sultan Murat Hüdavendigâr Camii, Yunanistan Kavala'da Mehmet Ali Paşa Medresesi, Bosna'da Mimar Hayreddin tarafından yapılan Mostar Köprüsü bunlardan bazılarıdır.

18. yüzyıldan itibaren çıkan savaşlarda Balkanlardaki Müslüman nüfusun bir kısmı hayatını kaybetmiş bir kısmı da Anadolu'ya göç etmeye zorlanmıştır. Yakın tarihte yaşanan Bosna Savaşı'nda yüz bini aşkın Müslüman katledilmiş ve iki milyon insan göç etmek zorunda kalmıştır.

Kuzey Afrika (Mısır ve Mağrip):

Mağrip, Mısır'dan Atlantik Okyanusu'na kadar uzanan Kuzey Afrika bölgesine verilen isimdir.

Mağrip'in fethi Hz. Ömer (r.a.) zamanında Amr b. Âs komutasında Mısır'dan başlamıştır.

Afrika'nın ortalarına doğru ilerleyen Müslümanlar bugünkü Libya'nın batı bölgeleriyle, Tunus ve Fas'ı içine alan bölgeyi Ukbe b. Nâfi komutasında fethettiler. Ukbe b. Nâfi, Tunus'ta Kayrevan şehrini kurarak burayı Mağrip'in idarî merkezi yaptı. İslâm hâkimiyeti boyunca Mağrip'te birçok emirlik ve devlet kuruldu. Günümüzde bu coğrafyada Libya, Tunus, Cezayir, Fas ve Moritanya devletleri bulunmaktadır. Endülüs (İspanya) Mısır'ın batısında yer almasından dolayı Mağrip coğrafyasına dâhil edilmektedir.

Endülüs:

Endülüs, İber Yarımadasına (İspanya ve Portekiz) Müslümanlar tarafından verilen isimdir. En önemli şehirleri, Kurtuba, Gırnata ve İşbiliye'dir. Yarımada'nın fethi 8. yüzyılda Emevi komutanlarından Tarık b. Ziyad tarafından başlatılmıştır. Bölge 15. yüzyılın sonuna kadar İslam medeniyetinin Avrupa'daki merkezi olmuştur. Pek çok mimari ve ilmî eserin hayat bulduğu bölge, ortaya çıkan iç karışıklıklar sebebiyle çok sayıda devlete bölünmüştür. Son olarak 1492'de Beni Ahmer Devleti'nin de yıkılmasıyla burada İslam hâkimiyeti son bulmuştur.

İslam medeniyetinin Batı'ya taşınmasında önemli bir köprü rolü üstlenen Endülüs'teki ilmî çalışmalar, Hristiyanlar tarafından Arapçadan Latinceye tercüme edilmiştir. İslam medeniyetine eserleriyle katkıda bulunan İbn Hazm, İbn Rüşd ve İbn Arabî gibi şahsiyetler bu coğrafyada yetişmiştir.

3. Kur'an'dan Mesajlar:

Hucurat Suresi 13. Ayet

“Ey insanlar! Sizleri bir erkekle bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerliniz en takvalı olanınızdır. Allah her şeyi bilmektedir ve her şeyden haberdardır.”

Yüce Allah insanları Hz. Âdem (a.s.) ve eşi Hz. Havva'nın çocukları olarak yaratmış ve onları çeşitli kavimlere ve kabilelere ayırmıştır. Bu farklılıklar çatışma, savaş ve ayrılık sebebi değil bilakis tanışma ve kaynaşma vesilesidir. Yeryüzündeki insanların ırk, dil ve renk gibi maddi çeşitlilikleri ile kültür, örf ve âdet gibi manevi çeşitlilikleri Allah'ın (c.c.) yaratmasındaki zenginliğin ve güzelliğin bir yansımasıdır.

İslam'a göre bu farklılıklar asla üstünlük taslama veya başkalarını küçük görmenin sebebi olamaz. İslam'da insanın Allah (c.c.) katındaki değer ve üstünlüğü sahip olduğu takva iledir. Takva, Yüce Allah'ın emirlerine uyma ve yasaklarından sakınma konusundaki titizlik ve kul olma bilincidir.

“Ey insanlar! Şunu iyi bilin ki Rabbiniz birdir, atanız da birdir... Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a; beyazın siyaha, siyahın beyaza hiçbir üstünlüğü yoktur. Allah katında üstünlük ancak takva iledir...” (Ahmed b. Hanbel, V, 411.)

Mehmet ERDEM

<https://www.mehmeterdem.biz/mehmeterdem44@yahoo.com>

